

Försvarsmaktens avveckling av överskottsmateriel

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas Riksdagens revisorers förslag angående Försvarsmaktens avveckling av överskottsmateriel, 2002/03:RR18. I betänkandet behandlar utskottet vidare fyra följdmotioner som inkommit med anledning av förslaget samt ett yrkande från allmänna motionstiden 2003/04.

Utskottet föreslår att riksdagen ger regeringen till känna vad som anförs om överlåtelse av materiel till kommunerna och tillstyrker således delvis Riksdagens revisorers förslag om detta.

Utskottet tillstyrker förslaget från Riksdagens revisorer om att regeringen skall ge Försvarsmakten i uppdrag att i varje årsredovisning redovisa de totala intäkterna från försäljningar av överskottsmateriel.

Reservationer har lämnats av Moderata samlingspartiet, Folkpartiet liberalerna och Kristdemokraterna.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet.....	5
Ärendet och dess beredning.....	5
Bakgrund.....	5
Riksdagens revisorers förslag.....	5
Utskottets överväganden.....	11
Materiel till kommunerna.....	11
Uppdrag till Krisberedskapsmyndigheten.....	12
Försvarsmaktens hemliga intäkter.....	13
Uppdrag till Riksantikvarieämbetet.....	14
Beslutsunderlag och tidsplan.....	15
Reservationer.....	16
1. Materiel till kommunerna, punkt 1 (m, fp, kd).....	16
2. Uppdrag till Riksantikvarieämbetet, punkt 4 (m).....	17
3. Uppdrag till Riksantikvarieämbetet, punkt 4 (kd).....	17
4. Beslutsunderlag och tidsplan, punkt 5 (m, fp).....	18
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	20
Framställningen.....	20
Följdmotioner.....	20
Motion från allmänna motionstiden hösten 2003.....	21

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Materiel till kommunerna

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anfört om överlåtelse av materiel till kommunerna. Därmed bifaller riksdagen delvis förslag 2002/03:RR18 punkt 1 och avslår motionerna 2003/04:Fö5 yrkande 1, 2003/04:Fö6 yrkande 1 och 2003/04:Fö7 yrkande 1.

Reservation 1 (m, fp, kd)

2. Uppdrag till Krisberedskapsmyndigheten

Riksdagen bifaller delvis motion 2003/04:Fö7 yrkande 2 och avslår förslag 2002/03:RR18 punkt 2 och motion 2003/04:Fö5 yrkande 2.

3. Försvarsmaktens hemliga intäkter

Riksdagen ger regeringen till känna vad utskottet anfört om Försvarsmaktens hemliga intäkter. Därmed bifaller riksdagen förslag 2002/03:RR18 punkt 3 och motionerna 2003/04:Fö5 yrkande 3, 2003/04:Fö6 yrkande 2 och 2003/04:Fö7 yrkande 4.

4. Uppdrag till Riksantikvarieämbetet

Riksdagen avslår förslag 2002/03:RR18 punkt 4 och motionerna 2003/04:Fö5 yrkande 4, 2003/04:Fö6 yrkande 3, 2003/04:Fö7 yrkande 5 och 2003/04:Fö8.

Reservation 2 (m)

Reservation 3 (kd)

5. Beslutsunderlag och tidsplan

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:Fö6 yrkandena 4 och 5, 2003/04:Fö7 yrkande 3 och 2003/04:Fö243 yrkande 6.

Reservation 4 (m, fp)

Stockholm den 17 februari 2004

På försvarsutskottets vägnar

Eskil Erlandsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Eskil Erlandsson (c), Tone Tingsgård (s), Håkan Juholt (s), Ola Sundell (m), Allan Widman (fp), Ola Rask (s), Michael Hagberg (s), Erling Wälivaara (kd), Berit Jóhannesson (v), Berndt Sköldestig (s), Rolf Gunnarsson (m), Britt-Marie Lindkvist (s), Heli Berg (fp), Åsa Lindestam (s), Peter Jonsson (s), Lars Ångström (mp) och Nils Oskar Nilsson (m).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Bakgrund

Riksdagens försvarspolitiska beslut våren 2000 innebar att flera förband och enheter måste läggas ned. Genom nedläggningarna skulle ett mycket stort överskott av materiel uppstå. När riksdagen fattade sitt beslut uppskattades att mer än hälften av försvarets förnödenheter skulle komma att utgöra överskott. Överskottet omfattar inte bara krigsmateriel utan även stora mängder materiel för fredstida bruk och utbildning. Försvarsmaktens målsättning är att avvecklingen i huvudsak skall vara avslutad vid utgången av år 2004.

Riksdagens revisorer har granskat hur Försvarsmakten har avvecklat materiel som inte längre behövs i försvaret. I granskningen konstaterades att avvecklingen har präglats av brådska, godtyckliga bedömningar och osäkra beräkningar.

Iakttagelser och förslag har redovisats i rapporten *Skänka, sälja eller slänga? Försvarsmaktens avveckling av överskottsmateriel* (rapport 2002/03:8). Rapporten har remissbehandlats.

Försvarsmaktens högkvarter har vid en föredragning för utskottet lämnat vissa kompletterande upplysningar.

Riksdagens revisorers förslag

Bakgrund

Utgångspunkterna för Riksdagens revisorers förslag är de riktlinjer som riksdagen har slagit fast för hur överskottsmaterielen skall avvecklas. Enligt försvarsbeslutet år 2000 skall överskottsmaterielen i *första hand* utnyttjas för internationella humanitära biståndsinsatser, inom de frivilliga försvarsorganisationerna, till militärt säkerhetsfrämjande materielsamarbete samt för att stärka det svenska samhället vid svåra påfrestningar i fred. I *andra hand* skall överskottsmateriel säljas till civila företag. I *tredje och sista hand* skall överskottsmateriel förstöras. Det gäller materiel som över huvud taget inte efterfrågas. Det gäller även materiel som på grund av sekretess- och miljöskäl eller andra orsaker inte bör säljas vidare (bet. 1999/2000:FöU2, rskr. 1999/2000:168).

Överskottsmateriel till kommunerna

Försvarsmakten har inte tillåtits att överlåta materiel direkt till kommunerna. Förordningen (2000:278) om gåvor och överföringar av överskottsmateriel hos Försvarsmakten tillåter att Försvarsmakten skänker överskottsmateriel till biståndsorganisationer och frivilliga försvarsorganisationer. Förordningen medger också att Försvarsmakten överför materiel till en annan statlig förvaltningsmyndighet under regeringen. Förordningen har tolkats som att materiel inte får skänkas till kommunerna.

Genom flera riksdagsbeslut har kommunerna fått ett allt större ansvar för befolkning och egendom i samband med svåra kriser i fredstid och under höjd beredskap. Kommunernas förmåga att hantera kriser är grundläggande i det nya krishanteringsystemet.

Under granskningen framhöll flera kommuner att man skulle ha nytta av en del av den materiel som Försvarsmakten avvecklar för att förbättra sin krishanteringsförmåga. Materielen skulle underlätta för kommunerna att uppfylla de uppgifter de har ålagts. Även länsstyrelserna delade denna bedömning. Behovet av elverk beskrevs som särskilt stort, men även annan materiel efterfrågades. Flera länsstyrelser befarade att kommunernas dåliga ekonomi skulle medföra att kommunerna inte införskaffade nödvändig materiel.

Företrädare för regeringen har enligt Riksdagens revisorer angivit två skäl för att inte tillåta överlåtelser av materiel till kommunerna. Det ena skälet är att en statlig överlåtelse av materiel till kommunerna försämrar förutsättningarna för dem som tillverkar och saluför liknande materiel att sälja sådan materiel. Det andra skälet är att kommunala verksamheter som är konkurrensutsatta skulle ges fördelar gentemot privata alternativ om de fick överta materiel.

Riksdagens revisorer fann att det inte finns några juridiska hinder för överlåtelse av materiel till kommunerna – förutsatt att materielen enbart skall användas i räddningstjänst. Sådana överlåtelser bedömdes av tjänstemän vid Regeringskansliet inte strida mot den svenska konkurrenslagen (1993:20). Så länge materielen endast används inom verksamheter som kommunerna är ålagda att bedriva bedömde tjänstemännen att inte heller EG-rättens regler om statsstöd förhindrar överlåtelser till kommunernas räddningstjänster.

Regeringen har bemyndigat Räddningsverket att ge bort materiel som förut tillhörde den statliga civilförsvarsorganisationen till kommunerna. En del av denna materiel är av samma slag som den materiel som Försvarsmakten avvecklar. Regeringen har således enligt Riksdagens revisorer hanterat samma typ av materiel på två skilda sätt.

Kommuner kan få bidrag för att investera i beredskapshöjande åtgärder. Bidragen får användas för bl.a. köp av ny materiel av samma typ som den materiel som försvaret avvecklar. I många fall bedöms dock bidragen som otillräckliga för att kommunerna verkligen skall genomföra sådana investeringar. De statliga bidragen till materielanskaffning innebär – när de används av kommunerna – att staten bidrar till anskaffning av materiel som man redan

äger. Länsstyrelserna har enligt Riksdagens revisorer ställt sig frågande till att kommunerna inte får ta emot funktionsduglig materiel från försvaret – materiel som har betalats med skattepengar.

I rapporten har Riksdagens revisorer föreslagit att regeringen skall pröva frågan om förordningen (2000:278) om gåvor och överföring av överskottsmateriel hos Försvarsmakten kan upphävas och om överlåtelse av materiel till kommunerna kan tillåtas i vissa fall.

Mot bakgrund av hur remissinstanserna svarat har Riksdagens revisorer ansett att överlåtelser av materiel till kommunerna skulle bidra till att stärka det svenska samhället vid svåra påfrestningar. Flera remissinstanser har påpekat att kommunerna skulle ha användning av materiel även i flera andra verksamheter än räddningstjänsten vid svåra kriser. Kommunerna bör också själva ha möjlighet att avgöra om de har ekonomisk möjlighet att äga och sköta materielen. Försvarsmakten har till Riksdagens revisorer uppgivit att man inte ser några hinder i den egna organisationen för att överlåta materiel till kommunerna.

Mot denna bakgrund har Riksdagens revisorer föreslagit att regeringen ändrar eller upphäver förordningen (2000:278) om gåvor och överföring av överskottsmateriel hos Försvarsmakten så att överlåtelse av materiel till kommunerna kan tillåtas.

Uppdrag till Krisberedskapsmyndigheten

Inom Försvarsmakten arbetar man intensivt med att snabbt avveckla all överskottsmateriel. Försvarsmakten har själv satt upp som mål att avvecklingen i huvudsak skall vara avklarad vid slutet av år 2004. För att klara av avvecklingen inom tidsramen vill Försvarsmakten avveckla så mycket materiel som möjligt i ett sammanhang. Försvarsmakten har gjort bedömningen att överföring till statliga myndigheter och gåvor till ideella organisationer medför att mindre mängder materiel avvecklas till relativt höga kostnader för försvaret. Försvarsmakten har således beslutat att endast skänka bort materiel till myndigheter och organisationer om det kan göras till ”en rimlig kostnad”. Det har förekommit att Försvarsmakten hellre har sålt eller slängt materiel än skänkt den till myndigheter eller ideella organisationer. Detta innebär enligt Riksdagens revisorer att prioriteringsordningen som riksdagen angivit delvis har frångåtts.

Företrädare för Försvarsmakten anser att Försvarsmaktens bedömningar och prioriteringar ligger i linje med det förslag som föregick riksdagens beslut. Regeringen hade angivit att avvecklingen av materiel skulle genomföras skyndsamt. Motivet var att en snabb avveckling minskar kostnaderna för lagerhållning av materiel och frigör resurser att bygga upp den nya insatsorganisationen. Regeringen angav också att materiel som inte kan överlåtas tillräckligt snabbt skulle förstöras, detta med hänsyn till Försvarsmaktens kostnader för förrådshållning (prop. 1999/2000:30).

Efter försvarsbeslutet år 2000 skickade Försvarsmakten ett brev till många statliga myndigheter och ideella organisationer med uppgift om att försvaret skulle avveckla materiel. I brevet gav Försvarsmakten exempel på vilken materiel som skulle avvecklas och hur myndigheterna och organisationerna skulle göra för att få materielen. Enligt uppgifter som Riksdagens revisorer erhållit stannade dock informationen ofta centralt i berörda organisationer. De som direkt kunde ha nytta av materielen fick inte del av informationen från Försvarsmakten.

Efter det att man skickat ut brevet har Försvarsmakten inte tagit några ytterligare kontakter med myndigheter eller organisationer för att informera om vilken materiel som avvecklas. Information om att Försvarsmakten avvecklar materiel och hur myndigheter och ideella organisationer kan få överta materielen har dock funnits på Försvarsmaktens hemsida.

Endast ett fåtal personer i Högkvarteret arbetar med att fatta beslut om avveckling. Enligt uppgift är det ytterligare ett skäl till att man måste prioritera beslut om avvecklingar som medför att stora mängder materiel kan avvecklas.

Vid tidpunkten för granskningen kunde Försvarsmakten bara uppskatta hur mycket materiel som skulle avvecklas efter våren 2003. Detsamma gällde frågan om hur många förråd som behöver tömmas. Försvarsmakten räknade med att fyra av sammanlagt sju avvecklingsomgångar kvarstod.

Försvarsmakten har inte aktivt informerat myndigheter och organisationer om vilken materiel som har avvecklats i de olika avvecklingsomgångarna. Det finns således risk för att Försvarsmakten har sålt och skrotat materiel som hade kunnat vara till nytta för myndigheter och organisationer.

I granskningen fann Riksdagens revisorer inga starka skäl för att avvecklingen skall gå så fort som Försvarsmakten tänker sig. Revisorerna ifrågasatte om det finns tillräckliga ekonomiska motiv för brådskan. Det är t.ex. osäkert om de besparingar Försvarsmakten räknar med verkligen motsvaras av minskade utgifter.

Försvarsmakten bör skapa utrymme för att mera aktivt informera om vilken materiel som avvecklas. Om avvecklingsorganisationen åtminstone tidvis tillförs mer resurser kan, enligt Riksdagens revisorer, myndigheters och organisationers behov tillgodoses utan att tidsgränsen för avvecklingen överskrids.

Riksdagens revisorer bedömer att det även behövs en extern instans som följer avvecklingen. Krisberedskapsmyndigheten är den statliga myndighet som ansvarar för frågor om samhällets säkerhet när det gäller krishantering och civilt försvar. Enligt förordningen (2002:518) med instruktion för Krisberedskapsmyndigheten skall myndigheten samarbeta med olika samhällsorgan för att minska samhällets sårbarhet. Av instruktionen framgår att Krisberedskapsmyndigheten skall stärka krishanteringsförmågan hos kommuner, landsting, länsstyrelser och centrala myndigheter.

Riksdagens revisorer föreslår att regeringen omgående ger Krisberedskapsmyndigheten i uppdrag att följa avvecklingen och informera kommuner, landsting, länsstyrelser och centrala myndigheter om pågående och kommande avvecklingar av materiel under den återstående tiden av avvecklingen.

Försvarsmaktens hemliga intäkter

Hur mycket pengar Försvarsmakten har tjänat på de försäljningar som Försvarets materielverk har genomfört är hemligt. Försvarets materielverk har på begäran av köparna belagt köpesummorna med kommersiell sekretess. Intäkterna från de försäljningar av överskottsmateriel som Försvarsmakten själv har genomfört har däremot redovisats öppet.

Försvarets materielverk överför en gång per kvartal delar av intäkterna från försäljningarna genom att skicka kreditfakturor till Försvarsmakten. Det innebär att Försvarsmakten kan dra av dessa intäkter från de kostnader som Försvarets materielverk debiterar Försvarsmakten. Försvarsmaktens totala intäkter och utgifter blir därmed inte offentliga.

I rapporten framförde Riksdagens revisorer att Riksrevisionen i egenskap av externrevisor bör ägna särskild uppmärksamhet åt Försvarsmaktens hantering av de hemliga försäljningsintäkterna.

Efterforskningar som har gjorts med anledning av Försvarsmaktens remissvar har visat att de totala intäkterna hittills inte har offentliggjorts. Intäkterna från Försvarets materielverks försäljningar har inte bokförts som intäkter hos Försvarsmakten utan som utgiftsreduceringar. Således ingår inte intäkterna i de belopp som Försvarsmakten har redovisat som intäkter från försäljningar av överskottsmateriel i årsredovisningen för år 2002.

Bestämmelsen att försvaret får disponera delvis hemliga inkomster från försäljningarna innebär ett okänt tillskott till det av riksdagen beslutade försvarsanslaget. Anslagen över statsbudgeten blir delvis missvisande. Enligt Riksdagens revisorer får riksdagen – och den svenska allmänheten – ofullständig information om hur mycket försvaret kostar.

Först i samband med årsbokslutet för år 2004 skall Försvarsmakten redovisa ett eventuellt överskott av alla försäljningar. Överskottet skall tillföras statsbudgeten. Däremot är det enligt Riksdagens revisorer inte säkert att det någonsin blir allmänt känt hur stora intäkter försvaret fått från de försäljningar som Försvarets materielverk har genomfört.

Riksdagens revisorer har i rapporten framfört att de anser att riksdagen skall ha tillgång till fullständig information om hur mycket försvaret kostar. I samband med budgetprocessen behöver riksdagen veta hur mycket pengar som försvarets verksamhet har tillförts utöver anslaget för föregående budgetår.

Riksdagens revisorer föreslår att regeringen ger Försvarsmakten i uppdrag att i varje årsredovisning redovisa de totala intäkterna från försäljningar av överskottsmateriel.

Uppdrag till Riksantikvarieämbetet

Den materiel som tillhört krigsorganisationen och som är aktuell för avveckling består främst av materiel som har förvarats i s.k. mobiliseringsförråd. Förråden innehåller materiel som var avsedd att användas av förband i händelse av krig. Materielen har till viss del även använts vid övningar och utbildning.

Förråden är placerade skilt från bebyggelse, ofta ute i skogen. Det handlar om lador som tillhör enskilda lantbrukare eller Försvarsmakten. I Försvarsmakten finns uppgiften att det har funnits 6 000–8 000 mobiliseringsförråd runt om i landet. Förråden avvecklas i takt med att de töms på materiel.

Riksdagens revisorer delar Riksantikvarieämbetets uppfattning att mobiliseringsförråden utgör en betydelsefull del av 1900-talets militära kulturarv. Några mobiliseringsförråd bör därför enligt Riksdagens revisorer sparas i sin helhet och göras tillgängliga för allmänheten.

Riksdagens revisorer föreslår därför i sin rapport att regeringen ger Riksantikvarieämbetet i uppdrag att överta några kompletta mobiliseringsförråd.

Utskottets överväganden

Materiel till kommunerna

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ger regeringen till känna vad som nedan sägs om överlåtelse av materiel till kommunerna. Riksdagen bifaller delvis Riksdagens revisorers förslag punkt 1 och avslår motionerna 2003/04:Fö5, 2003/04:Fö6 och 2003/04:Fö7.

Jämför reservation 1 (m, fp, kd).

Riksdagens revisorer föreslår att regeringen ändrar eller upphäver förordningen (2000:278) om gåvor och överföring av överskottmateriel hos Försvarsmakten så att överlåtelse av materiel till kommunerna kan tillåtas.

I motion 2003/04:Fö5 av Erling Wälivaara m.fl. (kd) yrkande 1 anförs att regeringen bör ompröva frågan om förordningen (2000:278) så att överföring av överskottmateriel från Försvarsmakten till kommuner och landsting skall bli möjlig. Motionärerna menar, liksom Riksdagens revisorer, att möjligheten att överlåta överskottmateriel till kommunerna skulle bidra till att stärka det svenska samhället vid svåra påfrestningar.

I motion 2003/04:Fö6 av Allan Widman m.fl. (fp) yrkande 1 anförs att motionärerna ställer sig positiva till kommunernas möjligheter att överta överskottmateriel. Det stärker kommunerna i krishanteringshänseende. När det gäller frågan om eventuella risker för snedvridning av konkurrensen vid överlåtelse av materiel till kommunerna vill motionärerna påpeka att en sådan prövning bör göras i varje enskilt fall. Frågan om konkurrensfördelar får enligt motionärerna inte bli ett generellt hinder för kommunernas möjligheter att förvärva överskottmateriel.

I motion 2003/04:Fö7 av Ola Sundell m.fl. (m) yrkande 1 anförs att motionärerna biträder Riksdagens revisorers förslag om att regelverket om gåvor och överföring av överskottmateriel bör ändras eller upphävas så att överlåtelse av materiel till kommunerna kan tillåtas.

Utskottet vill i sammanhanget betona kommunernas viktiga roll inom krishanteringssystemet. Utskottet har inget principiellt att invända mot att staten överför materiel som inte längre behövs för dess verksamhet till andra offentliga organ, allra minst om kommunernas och landstingens krisberedskap därmed stärks. Regeringen har tidigare bemyndigat Statens räddningsverk att till kommunerna ge bort materiel som förut tillhörde den statliga civilförsvarsorganisationen. Utskottet har inget att erinra mot att det prövas huruvida möjligheten finns för staten att överlåta överskottmateriel till kommuner för att stärka deras krishanteringsförmåga. Detta bör kunna ske under förutsättning att inte t.ex. höga administrativa kostnader medför att styckvisa överföringar eller försäljningar av materiel medför oproportionerliga kostnader.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Utskottet *bifaller således delvis Riksdagens revisorers förslag punkt 1*. Därmed torde motionärernas yrkanden i huvudsak tillgodoses och behöver därför inte bifallas. *Motion 2003/04:Fö5 yrkande 1, motion 2003/04:Fö6 yrkande 1 samt motion 2003/04:Fö7 yrkande 1 avstyrks därför.*

Uppdrag till Krisberedskapsmyndigheten

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller delvis motion 2003/04:Fö7 och avslår Riksdagens revisorers förslag punkt 2 och motion 2003/04:Fö5.

Riksdagens revisorer föreslår att regeringen omgående ger Krisberedskapsmyndigheten i uppdrag att följa avvecklingen och informera kommuner, landsting, länsstyrelser och centrala myndigheter om pågående och kommande avvecklingar av materiel under den återstående tiden av avvecklingen.

I *motion 2003/04:Fö5 av Erling Wälivaara m.fl. (kd) yrkande 2* anförs att den prioriteringsordning som riksdagen angivit delvis har frångåtts. Motionärerna anser att regeringen omgående bör ge exempelvis Krisberedskapsmyndigheten i uppdrag att kontrollera att myndigheter och berörda organisationer förses med överskottsmateriel som de anser sig behöva och ha nytta av.

I *motion 2003/04:Fö7 av Ola Sundell m.fl. (m) yrkande 2* anförs att regeringen bör förtydliga uppdraget till Försvarmakten att avvecklingsuppdraget även skall omfatta en aktiv information till kommuner, landsting, länsstyrelser och centrala myndigheter. Ett uppdrag till Krisberedskapsmyndigheten skulle enligt motionärerna kunna innebära att myndigheten får ett uppdrag att övervaka en annan myndighets sätt att genomföra ett uppdrag som givits av regeringen.

Utskottet anser inte att det ankommer på riksdagen att besluta i frågan om Krisberedskapsmyndigheten bör få i uppdrag att följa avvecklingen och informera aktörerna inom krishanteringssystemet om pågående och kommande avvecklingar av materiel under den återstående tiden av avvecklingen. Regeringen bör själv bestämma vad de statliga myndigheterna bör ha för uppgifter i denna fråga. *Förslaget från Riksdagens revisorer punkt 2 och motion 2003/04:Fö5 yrkande 2 avstyrks således. I och med detta tillgodoses delvis yrkande 2 i motion 2003/04:Fö7, varför den bör bifallas delvis.*

Försvarsmaktens hemliga intäkter

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ger regeringen till känna vad utskottet anfört om Försvarsmaktens hemliga intäkter och bifaller därmed Riksdagens revisorers förslag punkt 3, motion 2003/04:Fö5, 2003/04:Fö6 samt motion 2003/04:Fö7.

Riksdagens revisorer föreslår att regeringen ger Försvarsmakten i uppdrag att i varje årsredovisning redovisa de totala intäkterna från försäljningar av överskottsmateriel.

I motion 2003/04:Fö5 av Erling Wälivaara m.fl. (kd) yrkande 3 anförts att riksdagen skall ha fullständig information om hur mycket försvaret kostar. I samband med budgetprocessen behöver riksdagen veta hur mycket pengar som försvarets verksamhet har tillförts utöver anslaget för föregående budgetår. Motionärerna menar att regeringen bör ge Försvarsmakten i uppdrag att i varje årsredovisning redovisa de totala intäkterna från försäljningen av överskottsmateriel.

I motion 2003/04:Fö6 av Allan Widman m.fl. (fp) yrkande 2 anförts att motionärerna stöder revisorernas förslag i frågan om Försvarsmaktens hemliga intäkter. Motionärerna menar att det är mycket angeläget att få kunskap om vilka intäkter Försvarets materielverk erhållit genom försäljning av överskottsmateriel.

I motion 2003/04:Fö7 av Ola Sundell m.fl. (m) yrkande 4 anförts att motionärerna delar Riksdagens revisorers förslag att regeringen ger Försvarsmakten i uppdrag att i varje årsredovisning redovisa de totala intäkterna från försäljningar av överskottsmateriel. Motionärerna påtalar dock att detta inte åtgärdar de brister som finns i regeringens sätt att styra försvaret.

Utskottet anser att det inte är acceptabelt att uppgifterna om hur stora intäkter som försäljningen av överskottsmateriel föranleder inte redovisas. För att riksdagens finansmakt skall kunna utövas måste riksdagen ges insyn i vilka intäkter som statens myndigheter får, t. ex. i form av försäljningsintäkter, för att bedöma den samlade finansiella förutsättningen för statens verksamhet. Regeringen skall sålunda ålägga Försvarsmakten att årligen redovisa samtliga intäkter. Detta anser utskottet att riksdagen skall ge regeringen till känna. Utskottet tillstyrker således Riksdagens revisorers förslag punkt 3 samt motionerna 2003/04:Fö5 yrkande 3, 2003/04:Fö6 yrkande 2 och motion 2003/04:Fö7 yrkande 4.

Uppdrag till Riksantikvarieämbetet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår Riksdagens revisorers förslag punkt 4, motionerna 2003/04:Fö5, 2003/04:Fö6, 2003/04:Fö7 samt motion 2003/04:Fö8.

Jämför reservationerna 2 (m) och 3 (kd).

Riksdagens revisorer föreslår att regeringen ger Riksantikvarieämbetet i uppdrag att överta några kompletta mobiliseringsförråd.

I *motion 2003/04:Fö5 av Erling Wälivaara m.fl. (kd) yrkande 4* yrkas att regeringen ger Riksantikvarieämbetet i uppdrag att bevara några mobiliseringsförråd intakta och tillgängliga för allmänheten.

I *motion 2003/04:Fö6 av Allan Widman m.fl. (fp) yrkande 3* anförs att motionärerna instämmer i förslaget att ge Riksantikvarieämbetet i uppdrag att överta några kompletta mobiliseringsförråd. Motionärerna vill dock påpeka att det ekonomiska ansvaret och ansvaret för framtida underhåll av de aktuella mobiliseringsförråden skall åläggas den konserverande myndigheten, i detta fall Riksantikvarieämbetet.

I *motion 2003/04:Fö7 av Ola Sundell m.fl. (m) yrkande 5* anförs att motionärerna ställer sig bakom revisorernas förslag om uppdrag till Riksantikvarieämbetet. Dock anses i motionen att revisorerna tyvärr har förbisett att försvarssatsningarna är viktiga delar av 1900-talets svenska samhällsutveckling. Statens försvarshistoriska museer, som är den myndighet som i sin instruktion har ett utpekat ansvar för ”att främja kunskapen om det svenska försvaret genom tiderna och om försvarets roll i samhällsutvecklingen”, har inte uppmärksamats i rapporten. Enligt motionärernas mening bör således såväl Riksantikvarieämbetet som Statens försvarshistoriska museer ges uppdrag, i nära samarbete med Statens maritima museer.

I *motion 2003/04:Fö8 av Anna Lindgren (m)* anförs att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tydliga politiska direktiv för att långsiktigt klara förvaring, visning och vård av föremål och anläggningar. Motionären anser att bevarandenaspekterna bör ges hög prioritet vid kommande försvarsbeslut och att en långsiktig plan bör tas fram för vad som skall överföras till och bevaras på museum. Motionären anser vidare att Försvarsmakten bör utreda lämpliga former för hur resurser kan föras från försvarsanslaget till museibudgeterna. Slutligen anser motionären att medel för bevarande och/eller dokumentation som rutin bör läggas in i materielsystemens avvecklingsfas.

Utskottet gör liksom Riksdagens revisorer och motionärerna bedömningen att det kan finnas intresse av att bevara mobiliseringsförråd tillgängliga för allmänheten i framtiden. Detta är dock inte primärt en fråga för riksdagen att avgöra eftersom det till stora delar blir en fråga om hur de kulturpolitiska medlen skall disponeras inom ramen för de resurser som riksdagen anvisar.

Utskottet avstyrker Riksdagens revisorers förslag punkt 4 och motionerna 2003/04:Fö5 yrkande 4, 2003/04:Fö6 yrkande 3, 2003/04:Fö7 yrkande 5 och motion 2003/04:Fö8.

Beslutsunderlag och tidsplan

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:Fö6, 2003/04:Fö243 och 2003/04:Fö7.

Jämför reservation 4 (m, fp).

I motion 2003/04:Fö6 av Allan Widman m.fl. (fp) yrkande 4 yrkas att riksdagen ger regeringen till känna att den skall återkomma till riksdagen med ett ur ekonomisk och försvarspolitisk synpunkt fullgott beslutsunderlag. Den bild som revisorerna tecknar av materielavvecklingen är sådan att en fortsatt avveckling bör förutsätta bättre beslutsunderlag. I yrkande 5 i samma motion anförs att mycket talar för att problemen med materielavvecklingen hänger samman med det pressade tidschema som gäller för verksamheten. Motionärerna yrkar att riksdagen ger regeringen till känna att den skall återkomma till riksdagen med förslag till ny tidsplan för fortsatt avveckling.

Likaså i motion 2003/04:Fö243 av Allan Widman m.fl. (fp) yrkande 6 yrkar motionärerna att pågående materielavveckling bör avbrytas i avvaktan på bättre beslutsunderlag och ny tidsplan.

I motion 2003/04:Fö7 av Ola Sundell m.fl. (m) yrkande 3 yrkas att riksdagen tillkännager för regeringen att denna bör tydliggöra avvecklingsuppdraget åt Försvarsmakten. Enligt motionärerna är det nödvändigt att slå fast vilka förband och vilken utrustning som behövs under den närmaste femårsperioden liksom den utrustning som behövs till våra förband inom den närmaste tioårsperioden.

Utskottet har i betänkande 2002/03:FöU3 behandlat frågan om beslutsunderlag och tidsplan. I betänkandet anförs att det bör ankomma på regeringen och Försvarsmakten att förverkliga avvecklingen. Vidare sägs i betänkandet följande:

Utskottet vill i likhet med sin uppfattning under hösten 2002 framhålla att om en ytterligare avveckling av s.k. materiella mobiliseringsenheter även framdeles är motiverad, skall regeringen återkomma till riksdagen med en redovisning av detta. Redovisningen skall tydligt visa att det under denna period inte föreligger något behov av aktuellt förband eller aktuell materiel, även inom ramen för förändrade uppgifter, för att en avveckling skall få ske.

Utskottet finner inte anledning att ändra denna ståndpunkt och *avstyrker därför motion 2003/04:Fö6 yrkande 4, motion 2003/04:Fö243 yrkande 6 och motion 2003/04:Fö7 yrkande 3.*

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. **Materiel till kommunerna, punkt 1 (m, fp, kd)**

av Ola Sundell (m), Allan Widman (fp), Erling Wälivaara (kd), Rolf Gunnarsson (m), Heli Berg (fp) och Nils Oskar Nilsson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen förslag 2002/03:RR18 punkt 1 och motionerna 2003/04:Fö5 yrkande 1, 2003/04:Fö6 yrkande 1 och 2003/04:Fö7 yrkande 1.

Ställningstagande

Genom flera riksdagsbeslut har kommunerna fått ta över ett allt större ansvar för befolkning och egendom i samband med svåra kriser i fredstid och under höjd beredskap. Kommunernas förmåga att hantera kriser är grundläggande i det nya krishanteringssystem som riksdagen har beslutat om.

Många kommuner har framhållit att de skulle ha nytta av den materiel som Försvarsmakten avvecklar för att förbättra sin krishanteringsförmåga.

Även länsstyrelserna delar kommunernas bedömning och har dessutom ställt sig frågande till att kommunerna inte får ta emot funktionsduglig materiel från försvaret – materiel som redan har betalats med skattemedel. Vi vidhåller att Riksdagens revisorers förslag om en ändring eller ett upphävande av förordningen (2000:278) om gåvor och överföring av överskottsmateriel hos Försvarsmakten skall bifallas så att överlåtelse av materiel till kommunerna kan tillåtas. Vi menar att möjligheten att överlåta överskottsmateriel till kommuner skulle bidra till att stärka det svenska samhället vid svåra påfrestningar.

När det gäller eventuella risker för snedvridning av konkurrensen vid överlåtelse av materiel till kommunerna vill vi påpeka att en sådan prövning bör göras i varje enskilt fall. Frågan om konkurrensfördelar får emellertid inte bli ett generellt hinder för kommunernas möjlighet att förvärva överskottsmateriel.

2. Uppdrag till Riksantikvarieämbetet, punkt 4 (m)

av Ola Sundell (m), Rolf Gunnarsson (m) och Nils Oskar Nilsson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 2. Därmed bifaller riksdagen förslag 2002/03:RR18 punkt 4 och motion 2003/04:Fö7 yrkande 5, bifaller delvis motion 2003/04:Fö8 och avslår motionerna 2003/04:Fö5 yrkande 4 och 2003/04:Fö6 yrkande 3.

Ställningstagande

Moderata samlingspartiet ställer sig bakom revisorernas förslag om uppdrag till Riksantikvarieämbetet. Vi anser emellertid att revisorerna tyvärr har förbiset att försvarssatsningarna är viktiga delar av 1900-talets svenska samhällsutveckling. Statens försvarshistoriska museer, som är den myndighet som i sin instruktion har ett utpekat ansvar för ”att främja kunskapen om det svenska försvaret genom tiderna och om försvarets roll i samhällsutvecklingen”, har inte uppmärksamrats i rapporten.

Den utveckling av det svenska försvaret som utvecklades under 1900-talet för att bevara och försvara vårt oberoende under två världskrig samt det därefter följande kalla kriget, som nu pågår, bör även innefatta en medveten satsning på att kunna berätta om och åskådliggöra denna fas i vår historia.

Enligt Moderata samlingspartiets mening bör således såväl Riksantikvarieämbetet som Statens försvarshistoriska museer ges uppdrag, i nära samarbete med Statens maritima museer, så att ovanstående syfte kan uppnås. I motion 2003/04:Fö8 från Moderata samlingspartiet återfinns bl.a. samma yrkande som därför bör bifallas delvis.

3. Uppdrag till Riksantikvarieämbetet, punkt 4 (kd)

av Erling Wälivaara (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 3. Därmed bifaller riksdagen förslag 2002/03:RR18 punkt 4 och motion 2003/04:Fö5 yrkande 4 och avslår motionerna 2003/04:Fö6 yrkande 3, 2003/04:Fö7 yrkande 5 och 2003/04:Fö8.

Ställningstagande

Den materiel som tillhört krigsorganisationen och som är aktuell för avveckling består främst av materiel som har förvarats i s.k. mobiliseringsförråd. Avvecklingen av dessa förråd kan medföra att materiel av vital betydelse för museala ändamål kommer att förstöras eller skingras. Riksantikvarieämbetet anser att en del mobiliseringsförråd bör bevaras i sin helhet med komplett utrustning, eftersom de utgör en betydelsefull del av 1900-talets militära kulturarv.

Kristdemokraterna delar Riksantikvarieämbetets uppfattning, och enligt vår mening bör några mobiliseringsförråd sparas i sin helhet och göras tillgängliga för allmänheten.

4. Beslutsunderlag och tidsplan, punkt 5 (m, fp)

av Ola Sundell (m), Allan Widman (fp), Rolf Gunnarsson (m), Heli Berg (fp) och Nils Oskar Nilsson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 4. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:Fö6 yrkande 4 och 2003/04:Fö7 yrkande 3 och avslår motionerna 2003/04:Fö6 yrkande 5 och 2003/04:Fö243 yrkande 6.

Ställningstagande

I Riksdagens revisorers rapport *Skänka, slänga eller sälja* uttrycks för det första farhågor för att avvecklingen går så snabbt att den leder till slöseri med skattebetalarnas resurser. För det andra torde materielen också ha ett värde med hänsyn till vår försvarsförmåga både på kort sikt och som en del i en framtida omvärldsanpassning.

Att Försvarsmakten enligt årsredovisningen för 2002 haft kostnader för materielavveckling motsvarande 639 miljoner kronor är anmärkningsvärt.

Det faktum att kostnadsbilden är osäker, behovet av ny reglering för att möjliggöra överlåtelser på kommunerna och den bild som revisorernas rapport tecknar av materielavvecklingen är sådan att en fortsatt avveckling förutsätter ett bättre beslutsunderlag och att avvecklingsuppdraget till Försvarsmakten tydliggörs. Vi yrkar därför att riksdagen ger regeringen till känna att den skall återkomma till riksdagen med ett ur ekonomisk och försvarspolitisk synpunkt fullgott beslutsunderlag.

Mycket talar för att problemen med materielavvecklingen hänger samman med det pressade tidsschema som gäller för verksamheten. Revisorerna har påpekat att avvecklingsarbetet kommit i gång sent och att tidsfristen, senast 2004, innebär en risk för att detta ej kan genomföras under ordnade och eko-

nomiskt effektiva former. Mot ovan angivna bakgrund yrkar vi därför att riksdagen ger regeringen till känna att den jämväl skall återkomma till riksdagen med förslag till ny tidsplan för fortsatt avveckling.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Framställningen

Framställning 2002/03:RR18 Riksdagens revisorers förslag angående Försvarsmaktens avveckling av överskottsmateriel:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad vi anfört under avsnitt 2.1 om kommunernas möjligheter att få överta materiel från Försvarsmakten.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad vi anfört under avsnitt 2.2 om ett uppdrag till Krisberedskapsmyndigheten.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad vi anfört under avsnitt 2.3 om Försvarsmaktens redovisning av intäkter från försäljningar av överskottsmateriel.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad vi anfört under avsnitt 2.4 om ett uppdrag till Riksantikvarieämbetet.

Följdmotioner

2003/04:Fö5 av Erling Wälivaara m.fl. (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att enligt förordning 2000:278 ge kommuner och landsting möjlighet att överta överskottsmateriel från Försvarsmakten.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge Krisberedskapsmyndigheten, KBM, i uppdrag att kontrollera att myndigheter och berörda organisationer förses med den överskottsmateriel de anser sig behöva.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge Försvarsmakten i uppdrag att i dess årsredovisningar redovisa de totala intäkterna från försäljningar av överskottsmateriel.
4. Riksdagen begär att regeringen ger Riksantikvarieämbetet i uppgift att bevara några mobiliseringsförråd intakta och tillgängliga för allmänheten.

2003/04:Fö6 av Allan Widman m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om revisorernas förslag vad gäller kommunernas möjlighet att överta överskottsmateriel.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om revisorernas förslag vad gäller Försvarsmaktens hemliga intäkter.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om revisorernas förslag vad gäller uppdrag till Riksantikvarieämbetet.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen återkommer med ett från ekonomisk och försvarspolitisk synpunkt fullgott beslutsunderlag.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör återkomma med förslag till ny tidsplan för fortsatt avveckling.

2003/04:Fö7 av Ola Sundell m.fl. (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kommunernas m.fl. möjligheter att överta försvarsmateriel.
2. Riksdagen avslår Riksdagens revisorers förslag till uppdrag åt Krisberedskapsmyndigheten.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tydliggörande av avvecklingsuppdraget åt Försvarsmakten.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om Försvarsmaktens redovisning.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om uppdrag åt såväl Riksantikvarieämbetet som Statens försvarshistoriska museer i nära samarbete med Statens maritima museer.

2003/04:Fö8 av Anna Lindgren (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tydliga politiska direktiv för att långsiktigt klara förvaring, visning och vård av föremål och anläggningar.

Motion från allmänna motionstiden hösten 2003

2003/04:Fö243 av Allan Widman m.fl. (fp):

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att i avvaktan på bättre beslutsunderlag och ny tidsplan avbryta pågående materielavveckling.